

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЛІКАРСЬКОЇ ТАЄМНИЦІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Санакоєв Дмитро Борисович

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Стаття присвячена питанням обігу інформації з обмеженим доступом. Досліджуються проблеми, пов'язані з визначенням поняття та змісту лікарської таємниці як об'єкта охорони у кримінальному процесі. Зосереджено увагу на правомірності розголошення лікарської таємниці у справах приватного обвинувачення. Конкретизовано умови і порядок її забезпечення, а також шляхи розголошення під час кримінального провадження.

Ключові слова: інформація, лікарська таємниця, професійна таємниця, розголошення лікарської таємниці, кримінальний процес.

Постановка проблеми. Питання забезпечення лікарської таємниці, її морально-етичний аспект протягом всієї історії людства були важливою складовою діяльності, що відноситься до лікування. Водночас, актуальність проблеми забезпечення лікарської таємниці зберігається та набуває особливих рис через те, що:

по-перше, українське законодавство у своєму розвитку поступово орієнтується на пріоритетний захист особистих прав та свобод людини і громадянина, оскільки лише такий підхід дозволяє розвивати становлення демократичного суспільства в країні;

по-друге, перехід суспільства на якісно новий рівень інформаційного обміну, системне впровадження комп'ютерної обробки медичної інформації, розвиток корпоративних інформаційних систем вимагають нового підходу до розробки правових і технологічних гарантій захисту інформації, у т.ч. що становить лікарську таємницю, від несанкціонованого доступу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Не зважаючи на те, що проблемним питанням дотримання державної таємниці у юридичній літературі присвячено чималу кількість робіт вітчизняних та зарубіжних дослідників, зокрема Н. Когут, Є. Кузьмічової, І. Петрухіна, І. Смолькової, С. Стеценко, В. Стеценко, І. Сенюти [1-5] та ін., на сьогодні низка положень залишаються недостатньо з'ясованими та дискусійними.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Це стосується, зокрема, визначення поняття та змісту лікарської таємниці як об'єкта охорони у кримінальному процесі, конкретизації умов і порядку її забезпечення, а також процедури розголошення під час кримінального провадження.

Метою статті є дослідження проблем забезпечення та розкриття лікарської таємниці у контексті кримінального процесуального законодавства України.

Виклад основного матеріалу. У вітчизняному законодавстві вимога суворого дотримання лікарської таємниці передусім диктується принципами медичної деонтології, та юридично закріплена у багатьох нормативно-правових актах. Так, правову основу охорони лікарської таємниці в Україні, порядок та умови її розголошення закріплено в Конституції (ч. 2 ст. 32, ч. 3 ст. 34), Цивільному кодексі України (ст. 286), Сімейному кодексі України (ст. 30), Основах законодавства України про охорону здоров'я (далі – Основи) (ст. 39-1, 40), законах України «Про інформацію» (ст. 11), «Про захист персональних даних» (ст. 7), «Про запобігання захворюванню на СНІД та соці-

альний захист населення» (ч. 2 ст. 8), «Про психіатричну допомогу» (ст. 6), «Про захист населення від інфекційних захворювань» (ст. 26), а в разі, якщо забезпечення лікарської таємниці пов'язано з кримінально-процесуальною діяльністю, – положеннями КК України (ст. 145 «Незаконне розголошення лікарської таємниці») та КПК України (п. 4 ч. 2, ч. 3 ст. 65 «Свідок»). Крім того, обов'язок щодо збереження лікарської таємниці передбачено Клятвою лікаря, затвердженої Указом Президента України від 15 червня 1992 року № 349 [6], а також Етичним кодексом лікаря, прийнятим Всеукраїнським з'їздом лікарських організацій та X З'їздом Всеукраїнського лікарського товариства 27 вересня 2009 року у м. Євпаторії [7]. Означені, передусім конституційні норми, відтворили положення міжнародних документів, зокрема ст. 12 Загальної декларації прав людини, ст. 17 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, ст. 8 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод.

З позицій комплексного сприйняття лікарської таємниці як складника більш емного поняття «професійна таємниця» зазначимо, що інформації, яка становить лікарську таємницю, притаманні такі ознаки [5]:

1) медична професія, завдяки чому медичному працівникові довіряється або стає відомою конфіденційна інформація;

2) конфіденційна інформація добровільно довіряється особі, що виконує професійні обов'язки в медичній галузі, на вибір власника цієї інформації та, як правило, торкається його (власника) особистого життя.

При цьому зазначимо, що інформація може вважатися професійною таємницею, якщо вона відповідає таким вимогам:

- довірена або стала відомою особі лише внаслідок виконання нею своїх професійних обов'язків;

- особа, якій довірена інформація, не перебуває на державній або муніципальній службі (службі в органах місцевого самоврядування) (в іншому випадку інформація вважається службовою таємницею);

- заборона на поширення довіреної або такої, що стала відомою, інформації, яка може завдати шкоди правам і законним інтересам довірителя, встановлена законодавством;

- інформація не відноситься до відомостей, що становлять державну й комерційну таємницю [8, с. 538].

Лікарська таємниця відповідає перерахованим ознакам, відповідно є різновидом професійних таємниць. Охорона ж професійних таємниць у кримінальному процесі передбачає особливий порядок зберігання, розкриття та використання конфіден-

ційної інформації під час досудового провадження та судового розгляду. Так, зміст і форма кримінального провадження повинні відповідати його загальним засадам, серед яких – невтручання у приватне життя (п. 8 ч. 1 ст. 7 КПК) [9].

Тобто, під час кримінального провадження кожному гарантується невтручання у приватне (особисте і сімейне) життя. Ніхто не може збирати, зберігати, використовувати та поширювати інформацію про приватне життя особи без її згоди. Така інформація, отримана в порядку, передбаченому КПК, не може бути використана інакше як для виконання завдань кримінального провадження. Кожен, кому наданий доступ до інформації про приватне життя, зобов'язаний запобігати розголошенню такої інформації. Водночас повідомлення слідчому або суду відомостей, що становлять лікарську таємницю, нерідко має вирішальне значення для повного, всебічного та об'єктивного провадження за фактами вбивств, заподіяння тілесних ушкоджень, зґвалтувань, торгівлі людьми, зараження небезпечними хворобами та інших злочинів.

Узагальнення слідчої практики засвідчило, що розголошення лікарської таємниці може призвести до негативних наслідків для кримінального провадження загалом, і для його окремих учасників зокрема. Ці наслідки виявляються у можливій протидії розслідуванню з боку зацікавлених осіб, неправомірному впливі на потерпілих та свідків, приховуванні та знищенні слідів злочину, ухиленні від слідства осіб, причетних до злочину, наданні завідомо неправдивої інформації тощо.

Системний аналіз діючого законодавства дозволив зробити критичний узагальнюючий висновок – жоден із нормативно-правових актів, що складають правову основу охорони лікарської таємниці в Україні, не містить визначення поняття «лікарська таємниця», однак законодавець, свідомо допускаючи обмеження права на таємницю особистого життя, чітко не встановлює випадки, за яких воно б могло мати місце.

На основі критичного осмислення поглядів науковців, норм чинного законодавства, визначено випадки, за яких лікарська таємниця може бути розголошена без згоди особи чи її законних представників, зокрема це випадки, передбачені ч. 2 ст. 32, ч. 3 ст. 34 Конституції України; ст. 30 Сімейного кодексу України; ч. 2 ст. 285 Цивільного кодексу України; ч. 2 ст. 39, ч. 1 ст. 43 Основ законодавства України про охорону здоров'я; ч. 4 ст. 6 Закону України «Про психіатричну допомогу»; ч. 2 ст. 8 Закону України «Про запобігання захворюванню на синдром набутого імунodefіциту (СНІД) та соціальний захист населення», ч. 5 ст. 14 Закону України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів...»; ч. 2 ст. 26 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб»; п. 5, 6 ч. 1 ст. 7 Закону України «Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення»; ч. 2 ст. 17 Закону України «Про боротьбу із захворюванням на туберкульоз»; ч. 2 ст. 8 Закону України «Про запобігання захворюванню на синдром набутого імунodefіциту (СНІД) та соціальний захист населення»; п. 9 Постанови Кабінету Міністрів України «Про деякі питання розслідування та ведення обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві»; п. 6 «Порядку розслідування та обліку нещасних випадків невиробничого характеру», затверджений Постановою Кабінету Міністрів України.

На практиці особливої актуальності набуло питання щодо правомірності розголошення лікар-

ської таємниці у справах приватного обвинувачення. Мова йде про злочини, вчинені чоловіком або дружиною потерпілого, передбачені ч. 1 ст. 122, ст. 125, ч. 1 ст. 126, ч. 2 ст. 122, ч. 2 ст. 126, ст. 128 Кримінального кодексу України.

Так, згідно з Рішенням Конституційного суду України від 30.10.1997 року № 5-зп у справі К.Г. Устименка [10] правила використання відомостей, що стосуються лікарської таємниці – інформації про пацієнта, встановлюються статтею 40 Основ та ч. 3 ст. 46 Закону України «Про інформацію». У статті 40 Основ, яка має назву «Лікарська таємниця», відсутнє визначення цього поняття. Відповідно до зазначеної статті, медичні працівники й інші особи, яким у зв'язку з виконанням професійних або службових обов'язків стало відомо про хворобу, медичне обстеження, огляд і результати, інтимну й сімейну сторону життя громадянина, не мають права розголошувати ці відомості. Тобто, за змістом цієї норми, лікарською таємницею є відомості про хворобу, медичне обстеження, огляд і результати, інтимну й сімейну сторону життя громадянина.

Визначивши перелік відомостей, що становлять лікарську таємницю та зазначивши, що їх заборонено розголошувати, законодавець не визначив випадки, коли таке розголошення є законним.

У ст. 40 Основ не в повному обсязі визначено перелік відомостей, які становлять лікарську таємницю. Зокрема, це стосується інформації, яка отримується не лише при медичному обстеженні, огляді і їх результатів, а й такої, що отримується під час лікування і профілактики.

Так, наразі існує колізія норм означеного нами законодавства про охорону лікарської таємниці, з наказом МВС та МОЗ України від 10.05.1993 року № 307/105 (із змінами, внесеними згідно з наказом МВС та МОЗ України № 68/57 від 29.01.2013 р.) «Про порядок обліку випадків звернення до закладів охорони здоров'я і міськрайлінорганів внутрішніх справ громадян з тілесними ушкодженнями кримінального характеру» (далі – «Спільний наказ № 307/105») [11], який зобов'язує керівників лікарень, госпіталів, профілакторіїв, клінік, травм-пунктів та інших закладів охорони здоров'я забезпечити негайне інформування органів внутрішніх справ про всі випадки звернення по медичну допомогу осіб з вогнепальними, ножовими пораненнями та іншими тілесними ушкодженнями, якщо є підстави вважати, що вони отримані внаслідок кримінальних правопорушень чи пригод, а також визначити посадових осіб, відповідальних за цю роботу. З огляду на це, постає питання щодо відповідності вищевказаного положення вимогам Конституції і законів України.

З огляду на проведене нами дослідження, зазначимо, що інформація щодо стану здоров'я особи може бути поширена без її згоди тільки за односторонньої наявності двох умов: 1) у разі, якщо відповідний випадок передбачений законом, і 2) лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини.

Проте жоден із чинних законів не містить вказівки на випадок, про який йдеться у Спільному наказі № 307/105. При цьому, навіть ст. 214 КПК України, посилення на яку міститься у наказі МВС № 68/57 від 29.01.2013, яким внесено зміни до Спільного наказу № 307/105, не встановлює обов'язку будь-яких осіб, зокрема медичних працівників, повідомляти про вчинене кримінальне правопорушення або про обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення.

Окрім Спільного наказу № 307/105, подібна вимога передбачена, зокрема, Порядком розслідування та обліку нещасних випадків невинно обвинуваченого характеру, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України № 270 від 22 березня 2001 року (далі – Порядок). Так, відповідно до п. 6 вказаного Порядку, лікувально-профілактичні заклади, до яких звернулися або були доставлені потерпілі внаслідок нещасних випадків, протягом доби надсилають письмове повідомлення за встановленою формою про нещасний випадок зі смертельним наслідком, пов'язаний із заподіянням тілесних ушкоджень іншою особою, а також нещасний випадок, що стався внаслідок контакту зі зброєю, боєприпасами та вибуховими матеріалами або під час дорожньо-транспортної пригоди, – прокурору та органу досудового розслідування.

При цьому, і Спільний наказ № 307/105, і означений Порядок, встановлюють форми повідомлення, які дозволяють ідентифікувати особу та містять інформацію про стан її здоров'я. Проте встановлення випадків, у яких можливе розголо-

шення інформації про стан здоров'я особи, саме підзаконними актами, суперечить ст. 32 Конституції України, відповідно до якої такі випадки визначаються законом. З огляду на це Спільний наказ № 307/105 видається таким, що не відповідає Конституції і потребує внесення змін.

Висновки і пропозиції. Отже, для належного регулювання суспільних відносин у сфері захисту лікарської таємниці доцільно на законодавчому рівні дати визначення терміна «лікарська таємниця», під якою пропонуємо розуміти відомості про стан здоров'я, факт медичного обстеження, огляду та їх результати, інтимну і сімейну сторони життя громадянина України, іноземця або особи без громадянства, отримані медичними, фармацевтичними та іншими працівниками в процесі профілактики, діагностики, лікування та реабілітації. Додатково пропонуємо сформулювати чіткий перелік відомостей, що становлять лікарську таємницю та розробити критерії допустимості використання такої інформації у кримінальному процесі на підставі викладених нами позицій.

Список літератури:

1. Когут Н.М. Забезпечення права на лікарську таємницю в кримінальному процесі України / Н.М. Когут // Медичне право України: правовий статус пацієнта в Україні та його законодавче забезпечення (генезис, розвиток, проблеми і перспективи вдосконалення): Матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. 17-18.04.2008. – Львів. – С. 145-148.
2. Кузьмічова Є.В. Охорона лікарської таємниці у кримінальному процесі України / Є.В. Кузьмічова. – Автореф. дис. к.ю.н. – Національний університет держ. податкової служби України. – Ірпінь, 2012. – 20 с.
3. Петрухин И.Л. Личная жизнь: пределы вмешательства / И.Л. Петрухин. – М.: Юридическая литература, 1989. – 192 с.
4. Смолькова И.В. Проблемы охраняемой законом тайны в уголовном процессе / И.В. Смолькова. – Автореф. дисс. на соискание уч. ст. дюр.наук : 12.00.09 – уголовный процесс; криминалистика; теория оперативно-розыскной деятельности; Академия управления МВД России. – М., 1998. – 40 с.
5. Стеценко С.Г. Медичне право України / С.Г. Стеценко, В.Ю. Стеценко, І.Я. Сенюта. – К.: Правова єдність, 2008. – 507 с.
6. Указ Президента України від 15 червня 1992 року № 349 Про Клятву лікаря / [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/349/92>.
7. Етичний кодекс лікаря України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://document.ua/etichnii-kodeks-likarja-ukrayini-doc9712.html>.
8. Бачило И.Л. Информационное право / И.Л. Бачило, В.Н. Лопатин, М.А. Федотов. – СПб.: Пресс, 2001. – 789 с.
9. Кримінальний процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України, 2013. – № 9-13. – Ст. 88 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
10. Рішення Конституційного Суду України у справі щодо офіційного тлумачення статей 3, 23, 31, 47, 48 Закону України «Про інформацію» та статті 12 Закону України «Про прокуратуру» (справа К.Г. Устименка) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-97>.
11. Спільний наказ МВС та МОЗ України від 10.05.1993 року № 307/105 Про порядок обліку випадків звернення до закладів охорони здоров'я і міськрайлінорганів внутрішніх справ громадян з тілесними ушкодженнями кримінального характеру (зі змінами від 29.01.2013 № 68/57) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0067-93>; <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0282-13>.

Санакоев Д.Б.

Днепропетровский государственный университет внутренних дел

ОБЕСПЕЧЕНИЕ ВРАЧЕБНОЙ ТАЙНЫ В УГОЛОВНОМ ПРОЦЕССЕ УКРАИНЫ

Аннотация

Статья посвящена вопросам оборота информации с ограниченным доступом. Исследуются проблемы, связанные с определением понятия и содержания врачебной тайны как объекта охраны в уголовном процессе. Особое внимание уделено правомерности разглашения врачебной тайны по делам частного обвинения. Конкретизированы условия и порядок ее обеспечения, а также пути разглашения в уголовном производстве.

Ключевые слова: информация, врачебная тайна, профессиональная тайна, разглашение врачебной тайны, уголовный процесс.

Sanakoyev D.B.

Dnepropetrovsk State University of Internal Affairs

PROVIDING OF MEDICAL CONFIDENTIALITY IN CRIMINAL PROCEEDINGS IN UKRAINE

Summary

The article devoted to issues of the circulation of information with limited access. The problems associated with the definition and content of medical confidentiality as an object of protection in criminal proceedings. Particular attention is paid to the lawfulness of the disclosure of medical confidentiality for private prosecution. Specified conditions and the procedure for its ensuring and ways of disclosure in criminal proceedings.

Keywords: information, medical confidentiality, professional secrecy, disclosure of medical confidentiality, criminal proceedings.